

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Maliranta, Mika

Title: Teknologia ei saa olla vallatonta!

Year: 2023

Version: Published version

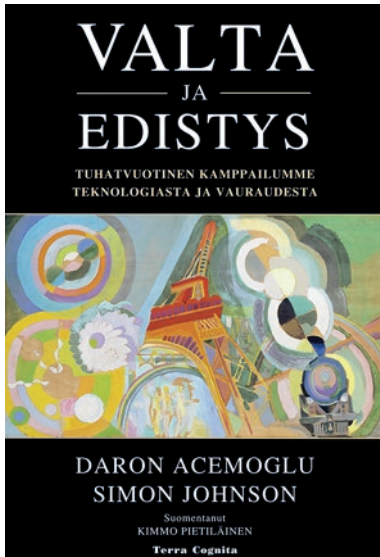
Copyright: © 2023 Työn ja talouden tutkimus LABORE

Rights: In Copyright

Rights url: <http://rightsstatements.org/page/InC/1.0/?language=en>

Please cite the original version:

Maliranta, M. (2023). Teknologia ei saa olla vallatonta!. *Talous & yhteiskunta*, 51(2), 66-67.
<https://labore.fi/t&y/teknologia-ei-saa-olla-vallatonta/>

DARON ACEMOGLU
& SIMON JOHNSON:

Valta ja edistys. Tuhatvuotinen kamppailumme teknologiasta ja vauraudesta, Terra Cognita 2023. Suomentanut Kimmo Pietiläinen.

Teknologia ei saa olla vallatonta!

Suomessa talouden riskit tiedostetaan laajasti ja huoli taloudesta on suuri. Suomen tuottavuus on pudonnut kasvu-uraltaan ja julkisen talouden velkasuhde on ollut nousussa. Ja tässä järjestyksessä tärkeydeltään ja niin, että syy on ennen seurausta. Tällaisessa tilanteessa suurille visionääreille on ennististä enemmän sekä kysyntää että tarjontaa. Luvassa lienee lisää kirjoja, jossa huolestuneet kasvot nojautuvat puristettuun nyrkkiin.

MIT:n taloustieteen professori **Daron Acemoglu** ja yrittäjyyden professori **Simon Johnsonin** uusin kirja *Valta ja edistys. Tuhatvuotinen kamppailumme teknologiasta ja vauraudesta* tarjoaa perspektiivin, jota vasten Suomen nykyiset talousmurheet näyttävät mitättömiltä. Ja ne ovat ratkaistavissa, ainakin niin kauan, kun yhteiskuntamme instituutiot toimivat niin kuin ne ovat kaikissa Pohjoismaissa toimineet jo vuosikymmenien ajan.

Kuten kirjan alaotsikko kertoo, ajallinen horisontti on heillä pitkä, peräti tuhatvuotinen. Ja näkökulmien valikoima on laaja. Tämä on mahdollista siksi, että molemmat kirjoittajat hallitsevat suuresti hämmästyttävän monia tutkimuskirjallisuuden aloja.

Analyysi sukeltaa syvälle. Taloushistorian erilaisia käännteitä kuvataan yksityiskohtaisesti. Lu-

kiessa tulee välillä mieleen, että vähempikin ruoppaus olisi riittänyt esimerkiksi Panaman kanavan rakennusprojektin kuvauksessa. Mutta toisaalta merkittävien yhteiskunnallisten päätösten polku-riippuvuus, satunnaisuus ja jopa mielivaltaisuus tulee ainakin perusteellisesti todistettua. Panaman kanavaa lähdettiin rakentamaan yltiöoptimistisesti, ja hanke osoitautui lopulta valtavan paljon suunniteltua kalliimmaksi, hitaammaksi ja vaarallisemmaksi.

Suomen nykyiset talousongelmat selittyvät pitkälti reilun kymmenen vuoden takaisilla tuottavuusongelmilla. Nyt työllisyytemme on jo ennätyskorkealla tasolla. Ja kun työikäisen väestön määrä on lähtenyt laskuun, talouskasvumme täytyy pohjautua tuottavuuden kasvuun. Siihen tarvitsemme teknologista kehitystä.

On siis syitä suhtautua teknologiseen kehitykseen myönteisesti. Meillä enemmistö tekee niin. Myös Acemoglu ja Johnson suhtautuvat varovaisen optimistisesti teknologian mahdollisuuksiin. Heidän tärkeä viestinsä kuitenkin on, että teknologinen kehitys ei takaa *edistystä*. Vapaasti toimivilla markkinoilla teknologinen kehitys ei välttämättä ohjautu suuntaan, joka tuottaa vaurautta ja hyvinvointia. Syyt selitetään kirjassa hyvin.

Jos instituutiot eivät toimi ja päätöksenteko on hallitsematonta, voidaan päätyä Panaman kanavan kaltaisiin järjettömyyksiin. Tai yritysten innovointiponnistelut suuntautuvat sen kaltaiseen teknologiseen kehi-

tystyöhön, joka voi johtaa lopulta orwellilaiseen dystopiaan tai ympäristön tuhoutumiseen.

Acemoglu ja Johnson kuvaavat, kuinka historian saatossa teknologiseen kehitykseen on suhtauduttu milloin pessimistisesti, milloin optimistisesti. Taloustieteen klassikko **David Ricardo** kääntyi optimismista pessimismiin tai ainakin skeptismiin 1820-luvulla. Hän ”harkittuaan perusteellisemmin” kantoi huolta siitä, että koneet voivat viedä työvoimalta kysynnän. Myöhemmin toinen klassikko **John Maynard Keynes** pohti teknologisen työtömyyden mahdollisuutta.

Tuoreempaa ja edellisiä monta astetta pessimistisempää pohdiskelua tarjoaa suomalainen toimittaja **Pekka Vahvanen** kirjassaan *Kone kaikkivaltias*. Hän pelkää, että koneet vähentävät ajattelua ja elämän mielekkyyttä sekä lisäävät epätasa-arvoa taloudessa ja sosiaalisissa suhteissa. Lisäksi tekoäly on ihmisen älykkyyden ylittävään eksistentiaalinen uhka koko ihmiskunnalle. Ihan äskettäin tähän samaan kuoroon on liittynyt uusia nimekkäitä henkilöitä. Tekoälyn kummisetä **Geoffrey Hinton** irtisanoutui vastalauseena työstään Googlella, perusteluna samanlaiset huolet kuin Vahvasella.

Modernin innovaatioperusteisen kasvututkimuksen tärkeä opetus on se, että nopealle teknologiselle kehitykselle tarvitaan hyvät institutionaaliset perustukset, mutta sen lisäksi teknologista kehitystä pitää ohjata hyvinvoinnin kannalta oikeaan suuntaan. Vapaasti toimivat markkinat eivät

hoida kumpaakaan tehtävää automaattisesti parhaalla mahdollisella tavalla. Tarvitaan julkista *valtaa*, joka on sekä vahva että hyväntahtoinen. Vaikea yhtälö.

Toimivien markkinoiden täydennykseksi tarvitaan viisaita kollektiivisia päätöksiä. Acemoglu ja Johnson tähdentävät, että niihin päästään varmemmin, kun kansalaisilla on laajat vaikutusmahdollisuudet. He korostavat myös ammattiliittojen merkitystä tässä. Kirjoittajat näkevät paljon vaivaa sen todistamiseksi, että on tärkeää pitää yksittäiset visionäärit riittävän tiukoissa suitsissa. Itse olisin vakuuttunut vähemmälläkin, mutta huomio on tärkeä.

Autoritäärisessä maassa, kuten Kiinassa, järkevien kollektiivisten päätösten teko on melkein mahdotonta. Viime vuosina olemme nähneet, että se voi olla hyvin vaikeaa myös demokraattisessa maassa. Varsinkin jos kansalaisilla on taipumusta suurten visionäärien liialliseen ihailuun ja luottamiseen.

Suomessa on toimiva demokratia, hyvinvoinnille suosiolliset instituutiot ja otollinen normipohja. Ne tarjoavat perustukset järkeville kollektiivisille päätöksille. Kansalaiset puhuvat, heitä kuullaan ja heillä on jopa tosiasiallista valtaa. Lobbarit sekä johtajat ovat riittävästi suitsissa, ainakin lähes. Kansalaisyhteiskuntamme toimii. Tiedän, että tämä kuvaukseni Suomen tilanteesta ei saa meillä jakamatonta kannatusta. Mutta sen sortin itsekriittisyyden nimenomaan kuuluu asiaan!

Globaalien ongelmien ratkaisemisessa Suomen instituutiot eivät tietenkään riitä mihinkään. Siinä joudumme kohdistamaan toimomme EU:hun. Mutta omien talousongelmien ratkaisuun yhteiskunnallinen päätöksentekomme on melko varmasti riittävässä kunnossa.

Pidetään vain huoli siitä, että julkisella vallalla on jatkossakin kyky edistää teknologista kehitystä ja suunnata sitä niin, että kehitys tuottaa sosiaalisesti ja ekologisesti kestävä kasvua. Eikä erehdytä luulemaan, että vapaasti toimivat markkinat hoitavat tämän asian automaattisesti parhaiten – tai että talousongelmamme johtuvat ennen kaikkea Suomen poliittisen jämäkkyuden puutteesta. «

Kirjallisuutta

- Acemoglu, D. (2002). Directed technical change. *The Review of Economic Studies*, 69(4), 781-809.
- Acemoglu, D., Robinson, J. A., & Torvik, R. (2020). The political agenda effect and state centralization. *Journal of Comparative Economics*, 48(4), 749-778.
- Herrmann, B., Thoni, C., & Gächter, S. (2008). Antisocial punishment across societies. *Science*, 319(5868), 1362-1367.
- Keynes, John Maynard. 1930 [1966]. "Economic Possibilities for Our Grandchildren". Teoksessa Keynes, *Essays in Persuasion*, New York: W. W. Norton.
- Ostrom, E. (2000). Collective action and the evolution of social norms. *Journal of Economic Perspectives*, 14(3), 137-158.
- Vahvanen, P. (2022). *The Almighty Machine: How Digitalization is Destroying Everything that is Dear to Us*. John Hunt Publishing.